

ROMANSKA LITERATURA V »LJUBLJANSKEM ZVONU«

(Pregled ob petdesetletnici)

S T. L E B E N

I.

Šele v zadnjih desetih letih so začele romanske literature, predvsem francoska, živahneje in neposredneje prodirati v tok slovenskega duhovnega življenja. S tem ni rečeno, da v naših literarnih krogih ni bilo prej, v predvojnih letih, nobenega zanimanja za zapadne romanske literature. Ogromna literarna gibanja, značilna za konec 18. stoletja, realizem, naturalizem, simbolizem, so odjeknila, čeprav le površno in slabotno, tudi v dobravi naše literature. Nikakor ne mislim tu na vpliv romanskih pisateljev ali romanskih literarnih struj na tvorbi potek naše literature. Vsekakor bi bilo zanimivo poizkušati ugotoviti in pokazati, če in v koliko je n. pr. francoski naturalizem vplival na slovensko prozo ali francoski simbolizem z Baudelaire-jem, Verlaine-om in Rimbaud-jem na čelu na moderno slovensko liriko. Možno je, da se dá govoriti o takem vplivanju, možno in celo verjetno pa je tudi, da so pojavi kakor naturalizem in simbolizem v vseh evropskih narodih nujen proizvod dobe, da so istočasne prikazni v Franciji, Nemčiji, Španiji, Sloveniji, da se je bežni slovenski naturalizem prikazal in da je sanjavo vzbrstel simbolizem neglede na sorodne pojave pri Nemcih, kaj šele v romanskih deželah. Toda odločitev tega vprašanja, ki se tiče morebitnega vplivanja romanskih literatur na produktivnost v naši literaturi, nas tu ne zanima. Poleg bolj ali manj slučajnega srečanja in križanja dveh literatur, ki se vrši navadno le čisto osebno, od tvorca do tvorca, se pa tuje, n. pr. romanske literature morejo odražati v duhovnem življenju drugih narodov še na poseben, informativen ali esejističen način. Kadar narod doraste do popolne kulturne samostojnosti, da je zmožen s čisto svojega osebnega zreljšča samoniklo premotriti in presoditi vse sodobno duhovno življenje, ki se kakor gosta mreža razpreda krog njega in ga zajema, tedaj razpne antene, razvije tipalke, producira iz svoje srede ljudi, zmožne, da mu neposredno, a z njegovega stališča, nudijo vse, kar je pomembnega, perečega, novega v sorodnih mu kulturah. Posredujejo, obveščajo, opozarjajo s prevodi, s članki, z referati, z esei, skušajo vzporediti nivo svoje kulture z nivojem vseh ostalih sorodnih kultur, prizadevajo si vzdržati duhovno razgibanost, živo zanimanje za vsako vprašanje, ki je vredno človeškega razmišljanja.

V slučaju še večje, popolne samostojnosti, ko duhovi niso več vsi usmerjeni k enemu cilju, marveč se radi duhovnega bogastva uveljavi načelo delitve dela, se bodo pojavili tvorni misleci, ki bodo vse svoje življenje posvetili spoznanju tujih kultur in v lastnem jeziku zavzeli stališče, sodili o problemih in pojavih teh kultur. E. R. Curtius n. pr. je Nemec, a vse njegovo življenjsko delo, vsa njegova tvorna miselnost je usmerjena v globoko poznanje in vrednočenje francoskih kulturnih vrednot, ki jih, čeprav Nefrancoz, suvereno presoja s stališča polnorazvitega sodobnega misleca. Isto bi mogli zapisati o Francozu B. Crémieux-ju z ozirom na italijansko kulturo, o J. Cassou-ju ali Pfandlu za špansko duhovno življenje itd. Skoro gotovo pa je, da so taki ljudje, čeprav posvečajo vse svoje življenje spoznavanju tujih kulturnih vrednot, vendarle bistvenega pomena za kulturo lastnega naroda; zdi se mi, da šele narod, ki more imeti v svoji sredi take posredovalce, doseže stopnjo polnovrednosti v koncertu vseh drugih kultur, da so taki ljudje znaki popolne samostojnosti, lastnega prostega izživljanja brez senčice zavesti kakršnekoli podrejenosti napram komurkoli.

II.

Tako svojevrstna realnost, kakor je majhen narod s svojim neprestanim bojem za obstanek, s svojimi posebnimi problemi, je po svojem bistvu tudi mnogo občutljivejša za odnose do tujih kultur. Redko se zgodi, da bi s svojo lastno kulturo prednjačil v svetu, da bi se iz njegove srede porajali preobrat, ki bi imeli za posledico novo usmerjenost v vseh evropskih kulturah. Naravno je, da taka mala edinica živi skoro neprestano v bojazni, da ne bi zaostala za drugimi mogočnejšimi, starejšimi kulturami, tudi zakon boja za obstanek ji vsak trenutek veleva, da se razgleda okrog sebe in si skuša asimilirati vse one dobrine, za katere je ona sama preneznatna in premajhna, da bi jih stvorila. V francoski in angleški literaturi so možne dobe velikih, trajnih umotvorov, ne da bi bil za to potreben kakršenkoli stik s sosednimi literaturami. Narod, ki šteje 50 milijonov duš, more mirno iti svojo pot, ne da bi se mu bilo treba ozirati na desno ali na levo. Dolgo seveda celo pri velikih narodih ne gre s popolno izoliranostjo in je celo pri njih treba, da jih od časa do časa prezrači svež veter iz tujine.

To občutljivost malega naroda za odnose do tujih kultur pa more, kakor pri nas Slovencih, še poostriti zemljepisna lega ozemlja, kjer tak narod prebiva. Če tvori to ozemlje križišče, kjer se srečavajo razni kulturni tokovi, potem jim kultura tega naroda ne more ostati zaprta in ne biti slepa zanje. Celó pri velikih narodih je kaj lahko spoznati večjo ali manjšo dojetnost in zanimanje

za tuje kulture z ozirom na zemljepisno lego, ki jo zavzemajo. Vse romanske kulture n. pr. kakor tudi angleška, so dokaj brezbrizne in malo dovzetne za to, kar se godi pri sosedu; njih ozemlje je pomaknjeno na skrajni evropski zapad, da je kakor balkon nad brezskrajnim oceanom, ki zapira vsak prehod tujih kultur. V nasprotju pa je treba pogledati Nemčijo, vrinjeno med vzhod in zapad, križišče Orienta in Okcidenta; ni je skoro novosti ne na zapadu ne na vzhodu, ki bi tam ne našla brzega odmeva. Največ v Evropi prevaja Nemčija, največ o tujih kulturah pišejo in razpravljajo v Nemčiji. Zaradi svoje zemljepisne lege je občutljivejša, dovzetnejša kakor njene sosede za pojave tujih kultur.

Maloštevilnost Slovencev in lega njih ozemlja, križišče vzhoda in zapada, germanstva in romanstva, sta jih od nekdaj silila, da so bili čuječi in budni za najraznejše pojave v tujih literaturah. Drugače niti biti ne more. V škodo jim je bilo le, da vsled političnega tlačanja in zatiranja niso imeli svobodnih rok in prostega razgleda. Ogromni pritisk nemške kulture jih je vklenil v škodljivo enostranost in zavrl razvoj njih lastne kulture v toliko, da so vse ostale pojave motrili ne kot duhovno prosti, polnovredni, samonikli ljudje, ki se zavedajo svoje popolne neodvisnosti, marveč skozi očala nemške kulture, v luči, ki jo je nanje že metala nemška miselnost. Če človek lista po starih in najstarejših letnikih naših revij, opazi z začudenjem, da naši ljudje niso nikdar zavzemali svojega lastnega stališča, bodisi do nemške literature, bodisi do drugih kulturnih dobrin ali nedobrin nemškega sveta. V dnevnikih in kaj malega v revijah so pač zavzeli lastno politično stališče napram Nemcem, a kulturnega nikdar. Pač čudna dvojnost političnega boja ob istočasnem popolnem kulturnem predajanju nasprotniku.

Tem zanimivejši in za stopnjo naše kulturne zrelosti značilnejši pa je pregled naših stikov s tistimi kulturami, do katerih smo imeli popolnoma nevezane roke, do katerih smo mogli stopiti in jim pogledati v oči kot prosti ljudje. V prvi vrsti prihajajo tu v poštev romanske kulture. Kako smo jih motrili, kakšna je bila višina našega gledanja in razmišljanja ob njih? Velik del našega odnosa do njih je shranjen v starih letnikih »Ljubljanskega Zvona«, ki je kot literarna revija skušala po svojih sotrudnikih zavzeti stališče predvsem do romanskih literatur.

III.

Ko odpre človek prve, najstarejše letnike »Ljubljanskega Zvona«, se mu zdi, da ne bo našel nobenega sledu o romanskih literaturah. Res, da v prvih sedmih letnikih, tja do l. 1888. ne izkazuje »Ljub-

ljanski Zvon» niti enega daljšega poročila ali eseja o gibanju te ali one romanske literature, a kljub temu je razvidno, da so se naši ljudje zanimali za najraznejše publikacije v romanskih deželah, zlasti v Italiji. A prebirali so jih le z vidika majhnega naroda, ki vsled svoje neznatnosti in neopaznosti pozorno zasleduje vsak glas, ki gre o njem v tujini in ga nato s skromnim samozadovoljstvom beleži v domačih revijah. Tako poroča l. 1881. Simon Rutar v dve strani dolgemu članku o »Preširnu in Jenku v Italjanih«, a naslednje leto o »Preširnu v furlanščini«, kjer prinaša v celoti Prešernovo »Življenje ječa, čas v nji rabelj hudi« v furlanskem prevodu, ki ga je preskrbel Fr. Zakrajšek v Gorici in so ga objavile H. Pennove »Dichterstimmen aus Oesterreich-Ungarn«. V isti številki piše nepodpisani o »Šenoi v Italjanih«, kjer omenja, da je »Accademia Mickiewicz« v Bologni izdala v prevodu Šenoin »Karanfil s pesnikovega groba«. »Predsednik omenjene akademije, prof. Domenik Santagata, je napisal temu prevodu krasen predgovor, v katerem se spominja Hrvatov in Slovencev ter ocenjuje lepo povest Šenoovo.« O tej bolonjski akademiji Mickiewicz je kratko poročilce še posebej napisal Ivan Hribar.

Prvi romanski pisatelj, ki je imel čast, da se je o njem izpregovorilo v »Ljubljanskem Zvonu«, je Italijan Nicolò Tomaseo. V drugem letniku »Ljubljanskega Zvona« mu je M. Malovrh posvetil v »Slovenskem Glasniku« 19 vrstic ob priliki odkritja njegovega spomenika v Benetkah. Počasi pa se je obzorje širilo in l. 1883. najdemo že daljši sestavek iz francoske preteklosti: »Francoska družba pred l. 1789. in le livre rouge« izpod peresa Fr. Šukljeta. Ta osem strani dolgi članek poljudno zgodovinskega značaja o francoskih predrevolucijskih razmerah sicer ne zine o francoski literaturi, vendar je značilen v toliko, ker je prvi poizkus, seznaniti širši krog bralcev s francosko kulturo, ki jim je bila v tistih časih še nekaj čisto eksotičnega. Temu prvemu poizkusu je sledil naslednje leto drugi, zopet v obliki poljudno-zgodovinskega članka. Marija Antoinetta, ki ga je zopet napisal Fr. Šuklje.

Sedem let je preteklo, da je Lj. Zv. l. 1888. v dveh številkah, na str. 359. in 403. priobčil prvi literarni esej iz francoske literature: »Naturalizem«, ki ga je napisal Fr. Svetič. Na 16 straneh razpravlja zadosti tehtno o Zola-ju in njegovi naturalistični estetiki. Če pomislimo, da je prvo Zola-jevo delo iz l. 1864., in da je njegov najznačilnejši roman »Germinal« zagledal luč l. 1885., moramo priznati, da je bil Lj. Zv. za tiste čase še dokaj sodoben. Po tem prvem eseju iz francoske literature v Lj. Zv. si sledijo nadaljnjih pet let zopet le kratka, par vrstic ali odstavkov dolga poročila v »Listku«

o najraznejših glasovih o slovenski literaturi v italijanskih knjigah in revijah. V tem pogledu je značilno, da je že l. 1890. neki B. R. ugotovil v «Listku» na strani 191., «da v Italiji zanimanje za slovanske literature v obče, za slovansko pesništvo pa še posebej, vedno bolj raste in da se znanje o naših duševnih proizvodih vedno bolj širi», kar brez dvoma velja še danes.

V literarnem razvoju, značilnem za konec 19. stoletja, je igrala najpomembnejšo vlogo poezija. Pesnikovanje parnasovcev je doseglo višek in skrajno popolnost v umerjenosti, točnosti in patetičnosti v «Trofejah» José-Hérédije. Takrat sta nastopila Paul Verlaine in Stéphane Mallarmé, ki sta s silo osebnosti in novostjo občutja ter izražanja prenovila poezijo. Nova smer, ki si je nadela ime simbolizem, je krog l. 1890. kraljevala že neomejeno v vseh literarnih vrstah. Po naturalističnem razdobju je presnovala roman ter obnovila gledališče, dokler niso ljudje začeli gledati na svet in življenje vse drugače kakor Zola-jevi ali Maupassant-ovi sodobniki. Verlaine, najčistejši izmed simbolistov, je objavil svoje najboljše in najznačilnejše zbirke pesmi krog l. 1890. Mallarméjevi «Vers et prose» so iz l. 1895. A v našem Lj. Zv. je simbolizem omenjen prvič l. 1897. Dr. Vl. Foerster mu je posvetil 12 strani dolg esej: «Dekadenca, nova literarna smer», kjer razpravlja tudi o francoskih simbolistih. Seveda je bila takrat «dekadenca» a nas magično, privlačno in skrivnostno ime, polno prikritih čarov in bohemskih zablod, in zato ni čudno, če Foersterjev esej ni prodril do jedra, marveč je bolj informativno seznanil bralce z zunanjimi znaki te nove smeri. Ta edini članek o mogočnem simbolizmu, ki je začel odmirati šele v današnjih dneh, govori jasno dovolj, kako daljno nam je bilo takrat literarno snovanje v francoski literaturi, skoro neverjetno kakor pravljica dežela. Za tem edinim člankom utihne v Lj. Zv. vsak glas o romanskih literaturah kar za dve leti, a se dvigne tem jačje l. 1900., ko je revijo urejeval A. Aškerc sam. Ta letnik iz l. 1900. je za takratne razmere presenetljivo bogat na poročilih in vesteh o romanskih literaturah. Na str. 415. razkraja Fran Vašiček Zola-jevo v temačno simboliko rastočo «Fécondité», na str. 101. piše Ivan Prijatelj o «Ruskem romanu in moderni francoski književnosti». To je prva komparativna študija, s katero Prijatelj posega v območje francoske literature, razpravljajoč o vplivu ruskih realistov na takratno francosko književnost. — V tem letniku Ljubljanskega Zvona je izšel tudi prvi zaokroženi prevod iz romanskih literatur: Marica Bartolova je prevedla dve Fogazzarovi noveli: Slepčeva oporoka in Srebrni križec ter v «Listku» na str. 458. napisala kratko poročilce o Antoniju Fogazzaru. Za

meček pa je Sempronio Avanti sestavil še zgolj informativen članek o Giordanu Brunu, dočim E. Kristan ocenjuje slovenski prevod Grossi-jevega Marca Visconti-ja.

IV.

20. letnik Ljubljanskega Zvona moremo smatrati za prvi mejnik v odnosih revije do romanskih literatur. Od leta 1900. dalje so poročila, razmotrivanja, eseji, zlasti pa prevodi iz teh literatur vse pogostejši, svobodnejši, živahnejši in neposrednejši. Po malem se jim začenjajo pridruževati še ocene prevodov, zlasti iz francoske literature, ki so v prejšnjih letnikih manjkale docela. V prvih dvajsetih letih je revija skušala seznanjati svoje bravce s pojavi iz romanskih literatur le nekako slučajno, v velikih presledkih, samo s krajšimi, bolj diletantskimi proizvodi. Po dvajsetih letih je stremljenje po vživetju v svet romanskih kultur resnejše, prizadevnejše, trajnejše. Od leta 1900. dalje ni izšel niti en letnik Zvona brez daljših ali krajših poročil iz romanskih literatur; v vsakem nahajamo prevode zlasti iz francoske poezije in proze in vedno rastoče število ocen prevodov, kjer je odpadla marsikatera beseda tudi na življenje in delo pisatelja samega. Poleg tega pa je Zvon še nadalje vestno beležil vse glasove o slovenski literaturi v romanskih deželah.

Leta 1901 je Fr. Svetič, ki se zdi, da se je v teh letih najživahnejše zanimal za francosko literaturo in kulturo, napisal celo dolgo razpravo o »Preosnovi srednjih šol na Francoskem«. Naslednje leto je isti Svetič objavil krajši informativen članek »Victor Hugo« za stoletnico njegovega rojstva in na str. 753. daljši nekrolog Emilu Zolaju. Letnika 1903 in 1904 ne izkazujeta sicer nobenega daljšega članka ali eseja, prinašata pa vsaj v »Splošnem pregledu« krajša poročila o stoletnici Alfierijeve smrti, o državni izdaji Hugojevih del, o anketi pariške »Revue« o »La coéducation des sexes«. — Leta 1905. je Zvon izpregovoril prvič o španski literaturi: v »Splošnem pregledu« na str. 256. poroča Rasto Pustoslemšek v 16 vrsticah o »Tristoletnici Cervantesovega Don Quixota«, a na str. 320. naznanja v dve vrstici dolgem poročilcu, da je preminul največji španski realist Juan Valera.

Veliki del Zvona zavzemajo leta 1907. Vl. Levstikova poročila iz Pariza »V Babilonu svobode«, ki pa zvečine nudijo le pregled slikarskih in kiparskih del po raznih pariških muzejih in molčijo docela o takratni francoski literaturi. Od leta 1906. dalje je Zvon v rubriki »Med Revijami« redno poročal o »La Revue Slave«. Romanist F. Juvančič se je prvič oglasil v Zvonu leta 1909. v »Splošnem pregledu« s kratkim poročilom o »Manifestu futuristov v Italiji« in o

nekaterih mladostnih pesniških poizkusih imperatorja Napoleona, kjer v celoti prinaša njegovo basen «Le chien et le lapin» obenem s slovenskim prevodom. Naslednje leto je pisal Juvančič v dveh številkah o «Edmondu Rostand-u kot dramatik» in s to razpravo tudi zaključil svoje poročanje v Zvonu.

V.

Anton Debeljak se je kot romanist prvič oglasil v Zvonu leta 1911. s poročilom o «Kultu francoske književnosti izven republike». Debeljakov vstop v krog tistih Zvonovih sodelavcev, ki so seznanjali bralce z romanskimi literaturami, znači drugi mejnik v odnosih revije do latinskega sveta.

Nihče ni vseh devetinštirideset let, odkar izhaja Zvon, napisal o romanskih literaturah toliko poročil, člankov, esejev, prevodov v prozi in verzih kakor A. Debeljak. Od leta 1911. dalje pa do danes ga srečamo malodane v vsakem letniku in brez njega bi Zvon zlasti v povojnih letih ne bil to, kar je. Poglejmo samo članke in eseje ter drobna poročila v «Kronikah», ki jih je od leta 1911. dalje napisal Debeljak: leta 1912. poroča na njemu lasten šegavo duhovit način o «Paseizmu in futurizmu», leta 1917. v dveh številkah o «Émileu Verhaerenu» in o Mirbeau-ju. Leta 1918. o «Henriju Barbusse-u» in o «La Bible Nationale des Flandres». V «Listku» leta 1919. najdemo daljša poročila o Edmondu Rostand-u, o francoskih književnih novostih, o Paulu Claudelu, Paulu Hervieu-ju ter Paulu Margueritte-u. Leta 1922. prinašata dve številki njegov esej o Gustavu Flaubert-ju in Pregled francoskega leposlovja iz leta 1921. Leta 1923. poroča v «Kroniki» o Joséphu Bédier-ju, naslednje leto pa izide za stoletnico južnoameriške samostojnosti njegovo najdaljše, esejistično pisano poročilo «Iz hispano-ameriške književnosti», prvi poizkus v Zvonu, da nam predstavi nam še docela tuje leposlovje južnoameriških republik. V istem letniku pa poroča Debeljak še o Najstarejši slovstveni družbi in o Phileasu Lebesgue-u. Leta 1925. razpravlja v dveh številkah o umetnosti in nazorih Anatola France-a in na str. 512. o Louysu Camoesu, ki predstavlja prvi esej v Zvonu in mislim v slovenščini sploh iz portugalske literature. Kot neustrahovani kronist pa v istem letniku poroča še o Drobčinah iz Louys-jeve «Poetike», o V. Blascu Ibañezu, o Pierre Louys-ju, o Jaquesu Rivière-u, o Suprerealizmu ter o Miguelu Unamunu. Leta 1926. je Debeljak izpregovoril prvi izmed Slovencev o Paulu Valéry-ju in istočasno prevedel njegov znameniti esej o Krizi duha. Leta 1927. je napisal krajše poročilo «Ob Costerjevi stoletnici» in lani kroniko o Nagradah Francoske Akademije leta 1928. A to še ni vse! V tok te neumorne esejistične in poročevalske delavnosti moramo

všteti še lepo število prevodov raznih odlomkov iz del romanskih pisateljev. Prevajal je Henrija de Régnier-ja («Samostan» 1917), Rimbaud-ja («Spavač v kotlini» 1917), Lemaître-a («Prvi nagib» 1917), Maublair-ja («Minuta» 1919), Verlaine-a («Jesenska pesem» 1921), Balzaca («Lepa Imperija» 1924), France-a («Gestas» 1925), Blasca Ibañeza («Steklina» 1925), Paula Valéry-ja («Kriza duha» 1926), Queiroza Eça («Dojilja» 1927), Rabelais-ja (Na Prokuraciji 1928). Racine-a (odlomek iz «Fedre» 1928). Istočasno pa je v Zvonu ocenil nad 14 prevodov iz romanskih literatur, kjer je obenem z oceno prevoda nekajkrat v kratkem orisal tudi pisateljevo osebo in delo.

Po kvantiteti presega Debeljakov donesek v Zvonu k spoznanju romanskih literatur med Slovenci zdaleka doneske vseh drugih sotrudnikov. Ne samo po kvantiteti, marveč tudi po kvaliteti. O Debeljaku smemo trditi, da je prvi pisal v Zvon z resničnim, intimnim poznanjem romanskih slovstev. Zato tudi njegovi članki in eseji ne delajo vtisa improviziranih, plehkkih, iz vseh vetrov nanesenih kuriozitet; radi globokega vživetja v romanske kulture je njegovo gledišče prodirnejše, pristnejše in neodvisnejše kakor gledišča poročevalcev pred njim. Ob njem šele imamo vtis, da govori in piše o stvareh, ki jih pozna iz prve roke, neposredno, z intuitivnim čutom za življenjske in kulturne posebnosti ter samoniklosti romanskih narodov. Debeljak je v Zvonu utrl pot in pokazal pravo smer vsem bodočim romanistom-esejistom s tem, da je dvignil razpravljanje o romanskih literaturah iz nižin bolj ali manj diletantskih, nesamosvojih poizkusov do samoniklega, jedrnatega gledanja in motrenja literarnih prilik in dogodkov. V Zvonu je razoral ledino in ni čudno, če v smeri, ki jo je naznačil, ni našel skrajne višine. Mislim namreč na literarni esej, zamišljen in napisan z globoko prodirnostjo, s široko filozofsko utemeljenostjo in v prečudni zvezi z vsem resničnim, realnim življenjem. Debeljakovi eseji so malce preveč literarno pobarvani, malo prelahki, pisani še iz nazora *l'art pour l'artizma*. Vendar so eseji v pravem pomenu besede, čeprav skoro vedno težeči, da preidejo v literarno poročanje.

VI.

Od Debeljakovega vstopa v krog Zvonovih sotrudnikov esejistov, t. j. od leta 1911. dalje, je raslo od letnika do letnika zanimanje za romanske literature in se je širil krog poročevalcev, prevajalcev in kritikov; to zanimanje je doseglo višek v poveljnih letih, od leta 1922. pa do danes. Med prvimi, ki so v Zvonu priobčili prevode iz francoske lirike, moramo omeniti Voj. Moleta, ki je leta 1911. prevedel svetovnoznano Baudelaire-jevo: *Harmonie du soir* in ji dodal

Verhaeren-ovo: *Les arbres*. Leta 1915. poroča Albin Ogris v dveh številkah o slovenskem prevodu Flaubert-jeve *Madame Bovary*, ko je minilo že pol stoletja, preden se je naša prevodna književnost obogatila z glavnim spomenikom naturalistične struje. Naslednje leto je za tristoletnico Cervantesove smrti napisal Ivo Šorli štiri strani dolgo poročilo »Don Quixote de la Mancha«, skromen donesek k našemu tako pičlemu poznanju španskega leposlovja. Prvo dokaj obširno razpravo iz področja francoske filozofije je prinesel Lj. Zvon leta 1917.: v devetih številkah razpravlja dr. Franc Derganc o Henriju Bergsonu, filozofu intuicije in podzvestnega. K tej razpravi moramo takoj priključiti Fr. Vebrovo teoretično-filozofsko študijo: Bergsonova teorija smešnega, ki je izhajala v sedmih številkah leta 1920. Če tema dvema študijama prištejemo še Dergančevo razmišljanje: René Descartes, ob tristoletnici filozofije dvoma, je s tem omenjeno prav vse, kar je bilo napisanega v Zvonu iz področja romanske filozofije. O Croce-ju, Gentile-ju nič! Med doneske k poznanju francoske kulture moramo všteti tudi spominski članek, ki ga je leta 1921. ob smrti Ernesta Denis-ja napisal Ivan Lah. Pod Albrechtovim uredništvom se je zgodilo prvikrat, da je objavil v Zvonu lepo in globoko zasnovano študijo o Molière-u Francoz Lucien Tesnière; na str. 257. je natisnjeno v prevodu njegovo predavanje: Ob tristoletnici Molièrovega rojstva, govorno na ljubljanski univerzi. Ob tej priliki bodi omenjeno, da je tudi Tesnière-ov naslednik na ljubljanski univerzi, René Martel, napisal leta 1923. v Zvon kritično poročilo o Lange-vem delu: *Le comte Arthur de Gobineau*.

Leta 1923. se je oglasil v treh Zvonovih številkah romanist P. V. Brežnik z informativno študijo o bretonskem slovstvu s splošnim uvodom v francosko pokrajinsko slovstvo. S tem člankom je prenehala Brežnikova esejistična delavnost v Zvonu. Dve leti nato je Zvon v štirih številkah prinesel Kocijančičev prevod G. Papini-jevega originalnega esaja o Waltu Whitmanu. O G. Papini-ju pa poroča Kocijančič v kroniki na str. 676. Naslednje leto je P. Karlin, ki je že v prejšnjih letnikih pisal ocene prevodov iz francoskega slovstva, priobčil malo kroniko o Romainu Rolland-u. Izpod peresa P. Karlina sta v Zvonu še kroniki o dveh francoskih slovstvenih nagradah leta 1928., in o dveh zanimivih kolaboracijah leta 1929.

Za sodobno francosko slovstvo se je zlasti živo zanimal književnik Miran Jarc. Prvi izmed Slovencev je leta 1927. napisal v Zvon kratek informativen poizkus o M. Proust-u in prevedel odlomek iz drugega dela romana »Le côté de Guermantes« »Smrt moje stare matere«. V istem letniku je Jarc deloma po R. Curtiusovi: *Französischer Geist im neuen Europa* priobčil razpravo: *Evropski duh v*

sodobni francoski književnosti, ki je prvi poizkus v Zvonu, dovesti bravca k umevanju najsodobnejše francoske literature. V istem smislu so napisane tudi Jarčeve kronike: Novi realizem in francoski roman, Pregled francoske književnosti v minulem letu ter Razgovor z Maeterlinckom. Naslednje leto sta Jarc in M. Pretnar objavila prevode sedmih francoskih pesmi pod skupnim naslovom: Iz francoske lirike: v tem malem cvetoberu so zastopani François Villon (s slovito Obešenjaško balado in s še eno balado, prev. Pretnar), Charles d'Orléans (Pesem, prev. Pretnar), Pierre Ronsard (Sonet, prev. Pretnar), Philéas Lebesgue (Lovčen, prev. Pretnar), Paul Valéry (Narcis govori, prvi prevod iz izredno težke Valéry-jeve poezije, prev. Jarc), A. P. Birot (Pariz v maju, prev. Jarc). V kroniki istega leta poroča Jarc o francoski liriki. Iz kronik v letu 1928. bi morali omeniti še posmrtnico, ki jo je po E. Jaloux-ju napisal Blascu Ibañezu B. Borko, ki je naslednje leto objavil tudi daljši poizkus o perspektivizmu sodobnega španskega filozofa Ortege y Gasseta. V istem letniku najdemo tudi prve prevode iz španske moderne lirike: pesnik A. Gradnik je preli v slovenščino sedem pesmi Juana Ramona Jimeneza in istotoliko Antonia Machada. Gradnik nam je leta 1929. tudi prvi prevel nekaj Michelangelo-vih sonetov. Končno ne smemo pozabiti J. Lavrinovih primerjalnih študij (Čehov in Maupassant 1927., Dostojevskij in Proust 1927., Huysmans in Strindberg 1928., O romantični mentaliteti 1929.), ki marsikje posegajo v moderno francosko literaturo in izmed katerih sta dve: Charles Baudelaire (1928) in Balzac (1929) posvečeni dvema velikanoma moderne francoske poezije in proze.

*

Zvonovo stališče do romanskih literatur moremo smatrati za dokaj zvesto ogledalo naših odnošajev do latinskega sveta. Iz neznatnih, komaj opaznih početkov se je Zvonova informacija razvijala vedno širše in globlje ter zlasti v zadnjih letih zajela krepko in dokaj samoniklo najraznejše, zlasti sodobne pojave iz romanskih literatur. Vendar je opaziti, da je bilo to delo od prvih početkov pa skoro do danes bolj ali manj slučajno, ker nobeden izmed dosedanjih Zvonovih urednikov ni bil doma na tem polju in zato ni mogel zavzeti točno opredeljenega stališča k vprašanju, v koliko in kako naj bi se zrcalile romanske literature na Zvonovih straneh. Dvojno se mi zdi potrebno: literarna revija »Ljubljanski Zvon«, če hoče veljati za sodobno, ne sme prezreti nobenega bistvenega pojava, nobene osrednje osebnosti iz današnjih romanskih literatur. Izpregovoriti mora o njih, toda ne v tonu nekritičnega, zaslepljenega

občudovanja, ki vodi k servilnemu precenjevanju in posnemanju, marveč kolikor mogoče prodirno, zrelo in kritično presojuje. Ljudje, ki bi le pod urednikovimi smernicami pisali o teh pojavih, ne bi smeli samo nesamostojno prepisovati raznih tujih podatkov, marveč močno osebno, z našega lastnega vidika predelati in premisliti, kar je premisleka vredno. Le na ta način se mi zdi, bi si zaslužil Zvon sloves dobro urejevanje, sodobne, na evropski višini stoječe revije.

LUČ NA STOPNICAH

LUDVIK MRZEL

To ni dobro, da človek prehodi toliko sveta — kamorkoli pride, povsod malo umre. Pa kaj hočemo, zelo mnogo prostora je in zelo mnogo ljudi, ki nas želijo — nič drugega ni, kakor da lepo vdano gremo.

Vsak večer gorijo luči po cestah in trgih, po vežah in stopnicah, pod oboki pivnic in na mizah študentov. (Da tistega malo, kar še ljudem v srcih gori, niti zraven ne štejem.) In vse te luči gorijo najbrž samo zato, da bi prišel kdo iz teme, da bi stopil v njihov beli stožec, da bi storil dva, tri korake in bi njegova dolga, smešno v dvoje prelomljena senca zaplapolala na zidu, potem pa — no, potem bi lahko šel tudi dalje, saj vemo, kako je, vsakdo mora še kam. Saj je že to precej, da je kdo vsaj mimo prišel.

In res, vsi pridejo vsak večer: delavci iz tovarne; otroci, ki so jih poslali po vina in nazaj grede na svojih dlaneh preštevajo drobiž, pa jim kak majhen novček pade v blato, da ga potem ne najdejo več — jutri ga bo pa našel kdo drug, si mislijo in jočejo; študentje in gospodične iz pisarn, ki so se jim izpolnile vse želje in jim ena sama še na srcu gori: da bi ne bilo teh luči ob cestah, saj ne gredo tako daleč, do tja jim bo že njihova ljubezen mogla posvetiti. Ah da, bolj dobre stvari pa skoraj ni, kakor je, biti taka-le luč na ovinku in tiho sijati na vse.

Luč na hotelskih stopnicah pa skoraj vso noč do jutra gori zaman. Do polnoči tupatam že še pride kdo, vsaj kaki oprezni, drsajoči koraki se morda za hip zganejo v gornjem nadstropju, sobarice se morda srečajo in si čez dve, tri stopnice narahlo naročijo še kako majhno stvar, potem pa je vse do jutra tišina in mir. Luč na stopnicah gori, pa ničesar ni, na kar bi sijala, samo v kotu, zraven pljuvalnika morda še leži ogorek cigarete, ki ga je nekdo še o mraku vrgel tja. No, morda je še kaj malega tu pa tam, morda se